

Examining the Basis of Aggravated Crimes and its Impact on Physical Health From the Point of View of Medical Jurisprudence with Emphasis on Verses and Hadiths

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Authors

Mohammad Parsaei¹
Gholamhossein Rezaei^{2*}
Mostafa Forutan³

How to cite this article

Mohammad Parsaei, Gholamhossein Rezaei, Mostafa Forutan, Examining the Basis of Aggravated Crimes and its Impact on Physical Health From the Point of View of Medical Jurisprudence with Emphasis on Verses and Hadiths, Generating Deviant Sects and Hurting Barjtihead, *Journal of Quran and Medicine*. 2023; 7(5): 236-246.

1. PhD student, Department of Criminal Law and Criminology, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

2. Assistant Professor, Department of Law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran (Corresponding Author).

3. Assistant Professor, Department of Law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

* Correspondence:

Email: gh_h_rezaei@yahoo.com

Article History

Received: 2022/10/23

Accepted: 2022/12/31

ABSTRACT

Some crimes against people cause physical or physical harm and harm, and others cause mental, moral and spiritual harm and harm. Certainly, the most important and heaviest crimes that cause physical harm are those that lead to the death of the victim. turns against The punishment for murder is different depending on whether it is called intentional or similar to intentional, or a pure mistake, or a premeditated crime, or unintentional in crimes caused by traffic violations. The same difference is also valid in the case of assault and battery. In general, non-intentional murder, similar to intentional, pure mistake or unintentional injury, and intentional injury similar to pure mistake or pure mistake from the criminal point of view, other than the difference. As a result, which causes a difference in their punishment, they are in almost the same situation. The criminal law of most countries has considered the current cases of desertion, which may cause bodily harm or even the death of the victim, as a crime. This matter is also discussed in Islamic penal jurisprudence..Islam has paid attention to all three aspects of murder, i.e. retribution, pardon and ransom. In Islam, respecting human beings and prohibiting the killing of human beings has been taken into consideration by the Holy Quran in various cases. So that murder can be divided into rightful and wrongful murder, and from the point of view of the victim, it can be divided into oppressed and non-oppressed. He has appointed a guardian for the oppressed victim without the right, at the same time, he has forbidden the guardian from extravagance in killing. A- And don't kill the soul that God has forbidden except with the right, and whoever kills the oppressed, then He has made us the ruler of the Sultan, so let him not waste in killing. Nasura (verse 33 of Surah Bani Israel) means, the soul that the honorable God created unjustly, the one who killed unjustly. We have set a special rule for him, so he will not be extravagant in killing, because he (i.e. the murdered guardian) has been helped by the divine law.

Keywords: Aggravated Qualities, Multiplicity of Crimes, Repetition of Crimes

کرد، زیرا او، (یعنی ولی مقتول) از جانب شریعت الهی یاری شده است.

کلید واژه: کیفیات مشدده، تعدد جرم، تکرار جرم

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۰

*نویسنده مسئول: gh_h_rezaei@yahoo.com

مقدمه

برخی از جرائم علیه افراد موجب صدمه و ضرر جسمانی یا بدنی می شود و برخی دیگر موجب صدمه و ضرر روحی و اخلاقی و معنوی می گردد. در عین حال تفاوت بین این دو دسته از جرائم، مطلق نیست. افتراء و کذب در جرائم بر ضد اخلاق و عفت و عصمت موضوع مواد ۶۹۷ و ۱۳۹ قانون مجازات اسلامی از ناحیه مفتري ممکن است علاوه بر صدمه معنوی به نحوی شدید باشد که به سلامت جسمانی مجنی علیه نیز لطمه وارد سازد. برعکس بازداشت غیر قانونی که مبتنی بر سلب آزادی شخص مجنی علیه در شرایط معینی است صدمه ای است معنوی و ارتباطی به آسیب به تمامیت جسمانی ندارد. کیفیت مشدده، شرایط وقوع جرم یا شرایط مجرم یا بزه دیده است که منجر به افزایش مجازات می شود؛ شناخت ماهیت کیفیات مشدده جرم در تعیین ملاک های تشخیص جرایم شدید و اشد، اثرات مهمی دارد. اقسام علل تشدیدکننده جرم که می توان به نوعی از آنها به عنوان ماهیت و چستی تشدیدکننده جرم یاد کرد بررسی تشدید مجازات ها به ۲ قسم قابل تقسیم بندی است: الف) کیفیات عام تشدید مجازات ب) کیفیات خاص تشدید مجازات. تدوین مقرراتی در زمینه کیفیات عام و خاص تشدید کیفر در قانون مجازات اسلامی، یکی از جلوه های بارز سیاست تشدید کیفر در حقوق کیفری ایران به شمار می رود. به طور قطع مهمترین و سنگین ترین جرائمی که باعث صدمات جسمانی بدنی می شود صدماتی است که منتهی به مرگ مجنی علیه می گردد. قتل بر حسب این که عمدی یا شبیه عمدی یا محض یا به تسبیب و یا در جرائم ناشی از تخلفات رانندگی غیر عمدی یا محض یا به تسبیب یا صدمه غیر عمدی و ضرب و جرح شبیه عمد و خطاء محض یا به تسبیب از نظر جزائی به غیر از اختلاف در نتیجه که موجب تفاوت در مجازات آنها می شود ماهیتاً وضع تقریباً مشابهی دارند. حقوق جزای اغلب کشورها موارد ترک فعلی را که ممکن است موجب صدمه بدنی حتی مرگ مجنی علیه گردد جرم دانسته است. این امر در فقه جزای اسلامی نیز مطرح است. اسلام در مورد قتل هر سه امر یعنی قصاص، عفو و دیه را مورد توجه قرار داده است. در اسلام، احترام به انسان و تحریم قتل انسان در موارد مختلف مورد توجه قرآن مجید واقع شده است. به طوری که قتل از نظر ارتکاب، بر قتل به حق و قتل به ناحق و از نظر مقتول، به مظلوم و غیر مظلوم قابل تقسیم است. برای مقتول مظلوم به غیر حق، ولی معین کرده است، در عین حال ولی را از اسراف در قتل منع نموده است. الف- وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَاناً فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنصُوراً (آیه ۳۳ از سوره بنی اسرائیل) یعنی، نفسی را که خداوند محترم ساخته است به ناحق مکشید، کسی که به ستم کشته شود برای او سلطه ای خاص قرار داده ایم، پس اسراف در قتل نخواهد

بررسی مبنای کیفیات مشدده جرم و تاثیر آن بر

سلامت جسمانی از دیدگاه فقه پزشکی با تاکید بر

آیات و روایات

محمد پارسایی^۱

دانشجوی دکتری، گروه حقوق کیفری و جرم شناسی، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

غلامحسین رضایی^{۲*}

استادیار، گروه حقوق، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران (نویسنده مسئول).

مصطفی فروتن^۳

استادیار، گروه حقوق، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

چکیده

برخی از جرائم علیه افراد موجب صدمه و ضرر جسمانی یا بدنی می شود و برخی دیگر موجب صدمه و ضرر روحی و اخلاقی و معنوی می گردد. طور قطع مهمترین و سنگین ترین جرائمی که باعث صدمات جسمانی بدنی می شود صدماتی است که منتهی به مرگ مجنی علیه می گردد. قتل بر حسب این که عمدی یا شبیه عمدی یا محض یا به تسبیب و یا در جرائم ناشی از تخلفات رانندگی غیر عمدی نامیده شود مجازات آن متفاوت می باشد. همین اختلاف در مورد ضرب و جرح نیز جاری است. به طور کلی قتل غیر عمدی، شبیه عمدی، خطاء محض و یا به تسبیب یا صدمه غیر عمدی و ضرب و جرح شبیه عمد و خطاء محض یا به تسبیب از نظر جزائی به غیر از اختلاف در نتیجه که موجب تفاوت در مجازات آنها می شود ماهیتاً وضع تقریباً مشابهی دارند. حقوق جزای اغلب کشورها موارد ترک فعلی را که ممکن است موجب صدمه بدنی حتی مرگ مجنی علیه گردد جرم دانسته است. این امر در فقه جزای اسلامی نیز مطرح است. اسلام در مورد قتل هر سه امر یعنی قصاص، عفو و دیه را مورد توجه قرار داده است. در اسلام، احترام به انسان و تحریم قتل انسان در موارد مختلف مورد توجه قرآن مجید واقع شده است. به طوری که قتل از نظر ارتکاب، بر قتل به حق و قتل به ناحق و از نظر مقتول، به مظلوم و غیر مظلوم قابل تقسیم است. برای مقتول مظلوم به غیر حق، ولی معین کرده است، در عین حال ولی را از اسراف در قتل منع نموده است. الف- وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيهِ سُلْطَاناً فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنصُوراً (آیه ۳۳ از سوره بنی اسرائیل) یعنی، نفسی را که خداوند محترم ساخته است به ناحق مکشید، کسی که به ستم کشته شود برای او سلطه ای خاص قرار داده ایم، پس اسراف در قتل نخواهد

مجازات بسیار است و این راه ها در قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح به صورت کامل شرح می شوند؛ قانونگذار شرایطی خاص بر اساس جرایم بازدارنده در نظر گرفته است؛ که در صورتی اگر جرم در غالب همان شرایط اتفاق بیفتد مجازات شدیدتر می شود، پس کیفیت شدیدتر شدن مجازات به اوصافی خاص بر طبق شرایط قانون گذار تحقق می یابد به همین دلیل کیفیات تشدید مجازات را به دو قسمت مشدده عام و مشدده خاص تقسیم می شود. در ادامه به شرح کیفیات مشدده در کشور ایران و انگلستان خواهیم پرداخت. در فرهنگ عمید در ذیل واژه کیفیات، جمع کیفیت و به معنی چگونگی ها آمده است. در فرهنگ جامع نوین و ترجمه‌ی المنجد، کیفیات جمع کیفیت به معنی چگونگی، شیوه، روش و نوع و جنس معرفی شده است. نویسندگان حقوقی نیز در مباحث خود کیفیات را به همان مفهوم فرهنگ نویسان پیشین چگونگی و اوضاع و احوال معرفی نموده‌اند و در واژه نامه حقوق اسلامی نیز برای واژه مشدده معادل انگلیسی **Aggravating** معرفی شده است که برای بیان معادل انگلیسی اصطلاح کیفیات مشدده، دو واژه **Factors** و **Circumstances** به طور جداگانه بعد از آن آورده شده است. که نویسنده همان عوامل با اوضاع و احوال مشدده مجازات‌ها را در ارائه معادل‌های معرفی شده در نظر داشته است (۱).

سابقه ی تاریخی کیفیات مشدده در حقوق کیفری ایران عمده ی تحولاتی که باعث تأثیر پذیری قانون گذار کشورمان در خصوص کیفیات مشدده شد و بویژه این تأثیر که در دوره ی قانون گذاری عرفی بیش از پیش مشهود است، ناشی از تحولات عمده ای است که در مکاتب و اندیشه های کیفری نسبت به این نهادهای حقوقی صورت گرفته است. و در این میان تأثیر اندیشه های مکتب نئوکلاسیک که طرفداران آن معتقد به فردی کردن مجازات‌ها بودند منحصر به فرد می باشد. از نظر پیروان این مکتب، این شخصیت بزهکار است که چگونگی و محتوای حکم را مشخص می کند. مجازات، صرف رنجی نیست که مرتکب عمل مجرمانه باید متحمل شود، چرا که این رنج در نهایت در بهبود مجرم نیز مؤثر واقع می شود. اعمال مجازات ربطی به مسئولیت ندارد، بلکه در چارچوب اصل فردی کردن قرار می گیرد، این مجرم است که مجازات می شود و لیکن با ملاحظه فرد، نوع تدریسی را که برای او مناسب است مشخص می کند. از نظر آن‌ها مسئولیت اساس مجازات و فردی کردن معیار آن است (۲). بدین ترتیب، همان گونه که خواهیم دید، اصول مربوط به تخفیف و تشدید مجازات و تعیین حداقل و حداکثر مجازات‌ها به تاسی از عقاید مکتب نئوکلاسیک در قانون جزایی ۱۳۰۴ کشورمان و قوانین جزایی بعد از آن وارد شد. تشدید مجازات از جمله موضوعاتی است که در خصوص اعمال مجازات‌ها در ادوار و اعصار مختلف مورد توجه بوده است و از روزگاران گذشته در متون و قوانین جوامع بشری این نوع کیفیات با توجه به شرایط و اوضاع و احوال حاکم بر آن جوامع، مبنای اجرای

در این حالت جرایم ارتكابی مجرم در قالب تکرار یا تعدد جرم تشدید می شود و به کیفیات عام تشدید معروف است. ملاک تشخیص تکرار جرم از تعدد جرم نیز در سابقه محکومیت کیفری قطعی است که چنانچه منتهی سابقه محکومیت کیفری قطعی داشته باشد با وجود شرایطی که در فصل ششم قانون مجازات، مواد ۱۴۰-۱۳۶ بیان شده است در قالب تکرار جرم مجازات او تشدید خواهد شد. ولی چنانچه سابقه محکومیت کیفری قطعی نداشته باشد مجازات او در قالب تعدد جرم که شرایط آن در فصل پنجم قانون مجازات مواد ۱۳۶-۱۳۱ آمده است تشدید خواهد شد. و به دو قسم تعدد معنوی (ماده ۱۳۱) و تعدد مادی (ماده ۱۳۶) تقسیم می شود. در ضمن باید متذکر شد که قواعد تکرار و تعدد جرم بر حسب نوع جرایم تغییر پیدا می کند. منظور از معیار های تشدید جرم، این است که با افزایش وقوع جرم، وضعیت جرم و موقعیت یا نتیجه جرم باعث بدتر شدن مال آن می شود. این ارتقاء ممکن است مبنایی برای مجازات بالاتر باشد. به عبارت دیگر قانونگذار معمولاً عوامل تشدید جرم را زمینه ساز تشدید مجازات نمی داند و در مواردی جرم منجر به وخامت امر نمی شود. به عبارت دیگر، «تشدید مجازات» لزوماً به معنای «شدت جرم» نیست؛ زیرا در بعد روانی جرم مواردی وجود دارد که مجازات را بدتر می کند. این موارد ربطی به نوع بدتر شدن خسارت که بر اساس انگیزه ملک است ندارد. کیفری است، اما می تواند مربوط به جنبه های روانی قانونگذار باشد. در انگلستان نیز شدت جرم، تنها معیاری است که میتوان بر اساس آن، مجازات اجتماعی تعیین کرد. در پاسخ به این سوال که معیار تعیین جرم تشدید چیست، باید گفت تا آنجا که مربوط به تعیین معیار شدت می باشد، دادگاه استیناف برخی رهنمودها را به عنوان معیاری برای اجراء مقرر داشته است. معمولاً مجازات‌ها دارای نقش تعیین کننده برای کاهش جرم هستند و حتی گاهی برخی از دیدگاه‌ها بر آن، به عنوان مهمترین و تنها راه حل کاهش جرم، تأکید ویژه دارند. به صورت سنتی در اکثر جوامع، در بحث درباره کنترل جرم و نظم اجتماعی، با رویکردی حقوقی بیشترین اهمیت به مجازات داده می شود و بیان می شود که اگر مجازات درست اعمال شود جرمی رخ نخواهد داد. در این جستار سعی می شود تا از طریق تعریف جرم، مبنای کیفیات مشدده جرم سؤال هایی از قبیل اینکه آیا ارایه تعریف از جرم لازم یا مفید است؟ و آیا اصولاً صحیح است که ادعا شود تعریف جرم باید دایمی و غیر قابل تغییر باشد؟ آیا فعل یا ترک فعل قابل کیفر که دستاویز قانون برای شناخت جرم است، تمام آن چیزی است که ما باید در مورد تشدید جرم بدانیم؟ آیا رویکرد خاص و منظمی در تشدید جرم در حقوق کیفری ایران وجود دارد و یا بصورت موردی می باشد؟ را پاسخ داد.

کیفیات مشدده تشدید مجازات به این معنی است که مجازاتی در نظر گرفته شود که بیشتر از حد خود و یا به نوعی شدیدتر باشد. راه برای تشدید

به منتقدانی که رویه های تعیین و تشدید مجازات را بر اساس جنسیت، نژاد، زمینه های قومی یا موقعیت اجتماعی - اقتصادی و ... تبعیض آمیز تلقی می کردند اصلاح شده و منجر به یک دادرسی منصفانه با تشدید کیفر متناسب گردیده قانونگذار و سیاستگذاران کیفر دهی باتوجه به معطوف شدن افکار عمومی به نتیجه دادرسی ناگزیر به تناسب تشدید کیفر با در نظر داشتن میزان خطرناکی بزهاکار و نوع جرم ارتکابی شده اند (۵). از جمله وجوه تشابه در تشدید کیفر در حقوق ایران و انگلستان این است که بر اساس الگوی رهنمودهای تشدید کیفر و ملاحظه عوامل مخففه و مشدده ی کیفر و با ارزیابی میزان اثربخشی آن دادگاه مکلف به رعایت قوانین مجالس قانونگذاری است در قانون عدالت کیفری انگلستان مصوب ۲۰۰۳ نیز چنین است در ماده ۱۴۸ قانون عدالت کیفری مقرر می دارد: دادگاه نمی تواند و نباید در راستای تشدید، مجازات اجتماعی معین کند مگر اینکه قانع شود شدت جرم ارتکابی به نحوی است که تشدید مجازات را توجیه می کند. همچنین در سال ۲۰۰۵ در انگلستان و نیوزلند برای حمایت عمومی از جامعه قوانینی تصویب شده که مجرمان محکوم به جرائم خشن یا جنسی مکرر بر اساس دو عامل ((شدت جرم)) و ((سابقه مجرمانه)) مجازات آنها تشدید می شود. همچنین در انگلستان نیز تصویب قوانین سه ضربه ای و اخراج، قوانین مرتبط با نظم و قانون که مبتنی بر کیفردهی الزامی است از جمله مواردی است که بیانگر محدود کنندگی صلاحیت قضایی در هنگام تشدید کیفر است از وجوه تفاوت نظام کیفری انگلستان در مقایسه با نظام کیفری ایران تنوع تشدید کیفر در اختیار مقام قضایی است که ماهیت بعضی از آنها مربوط به تقویت اهداف تنبیهی، بعضی دیگر مربوط به جبران خسارت بزه دیده و برخی دیگر ماهیت پیشگیرنده دارد.

کیفیات مشدده جرم در ایران

علل و جهاتی که باعث تشدید مجازات می شود کیفیات یا علل مشدده مجازات ها می نامند. فرق اصلی کیفیات مخففه با مشدده گذشته از اثر آنها در کاهش و افزایش میزان مجازات این است که در اعمال کیفیات مخففه دادگاه مخیر است اما تشدید مستلزم تجویز قبلی قانونگذار بوده و در موارد قانونی دادگاه مکلف به تشدید مجازات است.

- ۱- اوضاع و احوالی هستند که با جرم خاصی مقارن می گردند و موجب تشدید مجازات همان جرم می گردد
- ۲- در علل مشدده خاص دادگاه مکلف به تشدید مجازات است
- ۳- اقسام علل مشدده خاص عبارتند از
 - ۱- کیفیات مشدده عینی: وقایع خارجی که با افعال مادی جرم تقارن می یابد و خطرناکی و شدت جرم را افزایش می دهد. در این نوع کیفیات شخصیت مجرم مهم نیست، بلکه اعمال او و شرایط و اوضاع و احوال ارتکاب جرم سبب تشدید مجازات او می گردد. برخی مصادیق کیفیات مشدده شخصی:

مجازات ها بوده اند. از آن جایی که ارتکاب جرم در تقابل با احساسات، امنیت و حقوق افراد جوامع بوده است، واکنش نفرت آمیز و همراه با بیزاری افراد هر جامعه را در پی داشته است. هر چند این عکس العمل در طول تاریخ دستخوش تحولات گوناگونی شده، ولیکن غالباً در شکل مجازات علیه متخلفان از قوانین حاکم، خودنمایی کرده است. علاوه بر این، در راستای اصل فردی کردن مجازات ها با توجه به تفاوت های ویژه میان مجرمان از نقطه نظر تمایلات، ویژگی ها و خصوصیات روحی، واکنش متناسب با جرم و حالات مجرمانه امری ضروری و اجتناب ناپذیر به نظر می رسد، به نحوی که در برخی اوقات مستلزم رعایت تخفیف و دیگر اوقات نیز لازمه ی آن بهره گیری از شدت عمل و اجرای اشد مجازات می باشد. به همین دلیل است که بکاریا در مورد تناسب جرم و مجازات چنین می گوید: «منافع عمومی نه تنها مرتکب نمی شود، بلکه هر چه آسیب به جامعه بیشتر باشد، کمتر می شود، بنابراین باید عوامل بازدارنده ای که افراد را از ارتکاب جرم باز می دارد، بیشتر شود. مضر هر چه این جنایات علیه منافع عمومی قوی تر باشد» (۳). در همین راستا منتسکو نیز بیان می دارد: «لازم است مجازات ها با یکدیگر هماهنگ و متناسب باشند، چه آنکه از عملی که صدمه ی بیشتری به جامعه وارد می آورد، بیشتر باید احتراز و جلوگیری کرد تا عمل کوچک تر که کمتر لطمه می زند، این موضوع امری ضروری است». از این رو نهادهایی با عناوین کیفیات مخففه و مشدده قدم در عالم قانون گذاری کشورها نهاده تا هر چه بیشتر کیفرها را با اعمال ارتکابی مجرمین متناسب نمایند. مقرراتی در قانون حمورابی وجود دارد که بر حسب شخصیت مرتکب، مجازات عملی شدیدتر است. طبق ماده ۲۰۲ این قانون، اگر شخصی مافوق خود را کتک بزند باید با شلاق دم به شدت ضرب و شتم شود و ماده ۱۹۵ همین قانون می گوید: «در صورتی که پسر پدر خود را کتک بزند قضات حکم به قطع انگشتان او خواهند داد». در قانون حمورابی نیز برای جنایتی که آزاده نسبت به برده مرتکب می شود مجازات خفیف تعیین شده است و بالعکس در مواردی که برده نسبت به دیگران مرتکب جرم شود، مجازات شدیدتری اعمال می شود. طبق ماده ۳۳ قانون حمورابی، هر گاه فرماندار یا فرماندار در خدمت سربازی باشد باید رشوه بگیرد و او را عزل و سربازی به جای او بگذارد و سر والی را بزنند (۴).

بدین ترتیب می بینیم که اعمال تشدید مجازات و در نظر گرفتن کیفیات مشدده در تمدن های کهن ایران نیز از جمله شیوه های برخورد با جرائم بوده است، و اگر بگوییم که تشدید مجازات با وجود علل مشدده مجازات ها یک امر طبیعی است، اغراق نکرده ایم. چرا که نیازهای جوامع بشری و به خصوص تمدن کهن ایران، با اشکال و طرق گوناگون در متون و اسناد تاریخی انعکاس یافته و خود گواه روشنی بر این مدعاست. همچنین تأسیس حقوقی کیفیات مشدده در نظام کیفری انگلستان در طول دهه های اخیر دچار تحولات متنوعی شده به طوری که الگوهای تشدید کیفر در پاسخ

۱- با توجه اوصاف شخصی مجنی علیه: برای مثال در جرم آدم ربایی اگر مجنی علیه کمتر از ۱۵ سال تمام باشد مرتکب به حداکثر مجازات محکوم می شود (ماده ۶۲۱ ق.م.ا)

۲- با توجه به اوصاف شخصی مجرم:

• داشتن سمت و مأموریت دولتی: مثل جعل مدارک اشتغال به تحصیل توسط کارکنان دولتی که موجب تشدید مجازات می گردد (ذیل ماده ۵۲۷ ق.م.ا)

کلاهبرداری توسط کارمندان دولتی که از علل مشدده مجازات این جرم است (ماده ۱ ق.ت.م.م.ا.ک)

✓ سردستگی: سردستگی ماهیتی جداگانه از سایر علل شخصی مشده جرم دارد و نکات ویژه ای به همراه دارد:

○ سردستگی از علل مشدده عام جرایم می باشد اما باید توجه داشت حدود و قصاص و دیات ارشمول آن خارجند مگر در خود احکام آنها تشدید مجازات بموجب سردستگی پیش بینی شده باشد (ماده ۱۳۰ ق.م.ا)

○ در برخی جرایم مثل جرایم علیه امنیت سردستگی از علل خاص تشدید مجازات آمده دلیل این امر اینست با توجه به به نوع و اهمیت برخی جرایم قانونگذار خواسته تا شیوه خاصی برای تشدید مجازات آن اعمال کند همچنین سردستگی بعنوان علت مشدده عام جرایم طبق اصل قانونی بودن جرایم و مجازاتها منظور از تشدید حداکثر مجازات قانونی جرم است در حالی که در سردستگی بعنوان علت خاص ممکن است قانونگذار مجازاتی بیش از حداکثر مجازات قانونی برای سر دسته در نظر بگیرد

○ اگر برای سردستگی جرمی تشدید مجازات خاص در قانون آمده باشد دادگاه طبق احکام تشدید مجازات همان جرم خاص مجازات را تشدید می کند لازم به ذکر است به دو جهت عام و خاص نمی توان دو بار مجازات را تشدید کرد.

○ سردستگی می تواند مادی باشد و سرسته در ارتکاب جرم دخالت داشته باشد و یا روحی باشد و بدون دخالت در ارتکاب جرم، سایر مجرمین را در ارتکاب جرم رهبری کند. در هر دو صورت، رهبر در معرض مجازات شدید قرار می گیرد.

✓ سردستگی در کمتر از سه نفر قابل تصور نیست اگر تعداد مجرمین دو نفر باشد احکام آمر و مأمور بر آنها جاری می شود.

مبنای تشدید مجازات در حقوق ایران

گاه احکام الهی در انسان ها تاثیرگذار نیستند و افراد مرتکب جرم و معصیت می گردند مگر عده ای از افراد که لطف الهی شامل حال آنها گردد و فطرت و سرشت خود را همچنان پاک نگه دارند. بنابراین عده ای که سرپیچی نمایند نیاز به انذار و تبشیر دارند تا از این طریق دست از گناه کشیده و به صراط مستقیم پا گذارند. حتی تشویق ها و در مقابل مجازات های اخروی در برابر این گروه از افراد متجری تاثیرگذار نیست از همین رو تنها راه چاره در تبیین مجازات های دنیوی خواهد بود. بنابراین

ضمانت اجرایی که پیش بینی شده در مقابل افرادی است که طغیان گر بوده و به هر طریقی سرپیچی نموده و فرمان بردار نیستند وضع و جعل قوانین یک مطلب و اجرای آن در میان افراد جامعه مطلب دیگری است. افراد جامعه باید در اجرای قوانین پایبند باشد تا بدین سان نظم و امنیت موردنظر فراهم گردد. این مهم عملی نخواهد شد مگر با وضع ضمانت اجرا لازمه ی هر قانونی مجازاتی است که در آن گنجانده خواهد شد. چرا که در کنار افراد مطیع افرادی خاطی نیز وجود دارند. تشریع قوانین از سوی حکام هر جامعه و مقنن با توجه به وضع آن نظام و جهت صیانت از حقوق مورد حمایت خویش و تامین نظم اجتماعی صورت می گیرد. اما در کنار این ها در نظام اسلامی مجازات ها براساس آنچه شارع مقدس بیان نموده اعم از حدود، قصاص، دیات و تعزیرات هستند که هر یک موارد تعیین آن مشخص گردیده است. با مذاقه در نظام جزایی اسلام و فلسفه مجازات های اسلامی مشخص می نماید که شارع مقدس برای جلوگیری از اختلال و شیوع فساد در نظام اسلامی اعمالی که تاثیر بیشتر و آثار گران تری بر جامعه خواهند داشت را تحت عنوان حد و با مجازات های ثابت و غیر قابل بخشش و تبدیل در نظر گرفته است. در طول تاریخ ارتکاب جرم همواره برخلاف احساسات و عواطف جامعه بوده است. بدون شک واکنش جامعه در قبال ارتکاب جرم به صورت مجازات بروز می یابد. ولی با توجه به این که هدف اصلی مجازات در نظام های حقوقی جدید اصلاح و بازپروری مجرم است عوامل مختلفی در تعیین این مجازات موثر خواهند بود. به عقیده برخی هدف کیفر در اسلام سزادهی و بازدارندگی عام و خاص و تشفی خاطر مجنی علیه است. از سوی، برخی دیگر بر این باورند که توجه به تادیب اصلاح و بازپروری مرتکب از اهداف اساسی کیفر در نظام اسلام محسوب می شود و مشقت و رنج ناشی از مجازات هدف غایی نبوده است. هدف دوم امروزه از قوت بیشتری برخوردار است. از همین رو برای نیل به اهداف مورد نظر باید ویژگی هایی از قبیل شخصیت مجرم و شرایط و اوضاع و احوالی که جرم در آن ارتکاب یافته است در تعیین مجازات مدنظر قرار گیرد که از آن به عنوان اصل فردی کردن مجازات ها یاد می شود. این اصل بیانگر این است که برخورد جامعه با توجه به ویژگی های مجرمین از حیث سوابق کیفری انگیزه ها و حالات جرم متفاوت است. به نحوی که در برخورد با برخی از مجرمین از تخفیف یا معافیت از مجازات استفاده کرده و در برخورد با برخی دیگر تشدید مجازات را به کار می بندد. تشدید مجازات یکی از مصادیق اجرای اصل عدالت کیفری محسوب می شود زیرا تناسب جرم و مجازات و تعیین دقیق عوامل مشدده در عادلانه تر کردن نظام کیفری کمک شایانی می کند. در بحث حدود بیان گردید که ارتکاب سه جرم حدی در مرتبه ی چهارم موجب تشدید مجازات است و مرتکب را محکوم به قتل می کند. برخی از فقها معتقدند که تکرار کننده

و مجازات را برای دارنده این صفت تشدید می نماید. خداوند ازدواج را برای افراد قرار داده است تا درگستره آن به نیازهای مختلف از جمله نیاز جنسی پاسخ گویند. روابط جنسی باید در چارچوب و حریم مشخصی باشند تا با هدایت آن از اشاعه فحشا در جامعه جلوگیری شود. زمانی که روابط جنسی و شهوت افراد سرکشی نماید آثار آن نه تنها افراد بلکه جامعه را نیز تحت تاثیر قرار می دهد. بنابراین کسی که ازدواج می نماید و امکان تخلیه حس شهوت وی وجود دارد اگر به زنا روی آورد روح طفیان گر و شهوت پرست خود را به منصف ظهور رسانیده پس مستوجب اشد مجازات است. در رابطه با عنف به عنوان عامل مشدده باید بیان نمود که استفاده از عنف موجب می گردد جرایم جنسی که فی الذاته زشت و ناپسند می باشند بسیار قبیح تر و خشن تر ارتکاب یابند، اینگونه از جرایم علاوه بر خسارات مادی متعددی که به بار می آورد به شان و کرامت انسانی آسیب می رساند. انسان مالک جسم خویش است و این تمامیت باید از هرگونه تعرضی مصون بماند. اسلام به کرامت و شخصیت والای انسانی احترام و ارزش قائل است. "ولقد کرمتنا بنی آدم و حملنا فی البر و البحر و رزقناهم من الطیبات و فضلناهم علی کثیر ممن خلقنا تفضیلاً" (آیه ۷۹ سوره اسراء) وجود رضایت در شرع اسلام در قالب ازدواج تبلور می یابد. اگر عمل جنسی بدون رضایت بزه دیده تحت عنوان عنف و اکراه خواهد بود. عنف چون با قهر و غلبه همراه است و رضایت بزه دیده را مخدوش می نماید مستلزم تشدید مجازات خواهد بود. در نظر گرفتن مجازات اعدام برای جرایم جنسی همراه با عنف نشان دهنده این است که اسلام حق حاکمیت بر جسم و جان که از اصول اساسی حقوق حقوق بشری است را مورد توجه داشته به همین دلیل مرتکب را این چنین به اشد مجازات می رساند. به صورت خلاصه باید گفت که تشدید کیفر مثلاً در حالت تعدد و تکرار جرم و غیره از نتایج اصل فردی کردن کیفرها می باشد و در این حالت است که به منظور حفظ جامعه، احقاق حق، اصلاح بزهار و... کیفر شدیدی در نظر گرفته می شود. البته باید متذکر شد پیشگیری عمومی زمانی با ارباب دیگران حاصل می شود که اوضاع اجتماعی و فرهنگی تحقق آن را ممکن سازد. از جمله عدالت کیفری همواره باید صحت و مشروعیت خود را به اثبات برساند به عبارت دیگر این اعتقاد که مجازات درباره عموم مردم یکسان به اجرا در می آید و جامعه از خطای هیچ کس چشم نخواهد کرد باید در ذهن مردم رسوخ کند. ضمناً باید دقت کرد که صرف تعیین و اعلام صریح جرم و مجازات ولو به صورت مشخص و آگاهی دهنده نیز کافی نمی باشد بلکه مجازات ها باید در زمان مناسب، به موقع اجرا درآیند در غیر این صورت اعتماد عمومی سلب و ارزش های اجتماعی که از طریق کیفر حمایت می شوند، متزلزل می گردد. (برنارد، ص ۲۱). مجازات ها در انگلستان مانند دیگر نظام های حقوقی از جنبه های گوناگون تقسیم بندی می شوند؛

جرم مصداق افساد فی الارض است و با توسل به عنوان افساد فی الارض مبنای چنین تشدید را معین می نمایند. به عقیده ی این گروه عناصر افساد فی الارض با تکرار و عادت به جرم محقق می شود. زمانی عمل مرتکب عنوان مفسد فی الارض را خواهد گرفت که عملیات مجرمانه در حد وسیع باشد. در این مورد نیز بزهار که عملیات مجرمانه را دامن زده و دست از ارتکاب بر نمی دارد. در رابطه با تکرار جرم می توان بیان نمود که مبنای اصلی تشدید مجازات در این موارد مقابله با حالت خطرناک مجرم است. از آنجا که با ارتکاب جرم و اجرای مجازات در وهله اول مجرم اصلاح نشده حالت خطرناک او محرز است. بنابراین منافع و مصالح اجتماعی موجبات تشدید مجازات در چنین مواردی را فراهم می کند. در واقع این بزهاران مصداق مجرمین به عادت در حقوق موضوعه هستند که باید مورد درمان قرار و اصلاح قرار بگیرند. در رابطه با عوامل دیگر تشدید نیز همین فلسفه اصلاح مجرمین خطرناک و پیشگیری عمومی و اختصاصی از جرم مطرح است. اما در رابطه با عوامل عینی تشدید مجازات باید به صورت موردی بررسی شوند. در رابطه با مسئله ی اعدام شخص زانی با زن پدر در متون فقهی مبنای خاصی ذکر نگردیده و تنها به دلیل روایت خاصی است که در این زمینه وجود دارد و به طور خاص و استثنایی زنا با زن پدر را مطرح نموده است. به عبارت بهتر مقنن ما چون در بحث حدود کاملاً تابع نظر فقهاست و اقوال ایشان را در قالب قانون بیان نموده است هیچ مستندی در رابطه با تشدید مجازات به دلیل اینکه زانیه، زن پدر مرتکب است، ندارد و به تبعیت از فقه این امر راذکر نموده است. تنها مستمسک فقها در این مورد فقط روایات خاص موجود است. چرا که همانطور که ذکر گردید محارم سببی شامل حکم زانی با محارم نمی گردند. از دیگر عواملی که موجبات تشدید مجازات را فراهم می آورد بحث رابطه محرمیت است. ازدواج با محارم به نص قرآن کریم و سنت صریح پیامبر(ص) و اجماع فقها حرام است. چون قرآن به این امر تصریح نموده است زنا با این گروه نیز از موارد مشدده محسوب می گردد. زنا با محارم موجب حرمت نسل خواهد شد و آثار و پیامدهای سوئی به همراه دارد و کانون خانواده را به عنوان مقدس ترین نهاد مورد توجه اسلام ناامن می کند و بهداشت نسل را نیز تحت تاثیر قرار می دهد و آثار روحی و روانی فراوانی برای افراد به دنبال خواهد داشت. خداوند خانواده را مکان امنی برای افراد قرار داده است تا در پرتو آن رشد و نمو یابند و موجبات شکوفایی خود و جامعه اسلامی را فراهم آورند. اسلام توجه ویژه به خانواده دارد از همین رو متعرض به حریم خانواده را با سخت ترین مجازات ها سزا می دهد. بنابراین نقض کنندگان این حریم نابخشودنی هستند و باید به اشد مجازات برسند. مسئله دیگر که در بحث تشدید حدود مورد توجه قرار گرفت مسئله احصان مرتکب است. محصن بودن یک عامل عینی است

داشت. قاعده مجموع مجازات‌ها بدون در نظر گرفتن حفظ عدالت، تناسب بین جرم و مجازات را دنبال می‌کند. در این رویکرد، مجازات واکنشی در برابر پدیده عینی و مادی جرم تلقی می‌شود و مجرم و خطر او جزو متغیرهای اساسی این مدل نیست. این مدل در قوانین جزایی برخی از کشورهای اسلامی مانند مصر در وفور مادی مرزهای نابرابر و همچنین در بسیاری از جرایم کیفری اعم از مشابه و غیراستاندارد استفاده می‌شود. می‌توان گفت الگوی میزان مادی مجازات‌ها به طور قطع در همه نظام‌های حقوقی جهان اعمال نشده است. در خصوص تشدید جرم بودن تعدد جرم عمدتاً دو نظر وجود دارد: برخی معتقدند در مجموعه مادی مجازات، مجازات برای هر جرم جداگانه تعیین می‌شود و در مرحله تعیین جرم تشدید وجود ندارد. پنهالی شاید در مورد سه جرم قاضی بتواند حداقل مجازات هر جرم را تعیین کند و هر سه حکم اجرا شود. بنابراین در این وضعیت تشدید به معنای لغوی (تشدید مجازات برای هر جرم با جرایم متعدد) اتفاق نیفتاد. نظر دسته دوم و در ماده ۱۳۴ جرایم متعدد در یک جمله را مشدد دانسته است. در نظام کیفری ایران پس از انقلاب، مدل جمع مجازات‌ها تنها در مورد حدود و تعزیرات غیرمشابه، دیات و قصاص اعمال می‌شد، ولی در قانون جدید مجازات اسلامی افزون بر دیات و قصاص، تنها حدودی که از حیث موجب و نوع مجازات متفاوت هستند، مشمول این مدل شده و دیگر جرائم تعزیری به طور کلی از این مدل خارج شده اند(۷).

مبانی مدل جمع مجازات‌های مشدده

نظام حقوقی انگلیس در تلاش برای ایجاد تعادل بین دو هدف عدالت و اصلاح مجرم، سعی در ارائه مدلی از میزان نسبی مجازات دارد که ترکیبی از مدل مقدار مادی و مجموع قضایی است. تعدد جرم یکی از مولفه‌های مهم و مؤثر در تعیین میزان مجازات و نیز شدت آن است. به این ترتیب، افزایش شدت مجازات برای جرایم متعدد گاه با مخالفت سنتی برخی جرم‌شناسان مواجه می‌شد. به طوری که در حقوق کیفری انگلیس این موضوع با عنوان اصل تناسب جرم و مجازات مطرح می‌شود نه عوامل تشدید کننده جرم؛ زیرا مشکل اصلی در تعیین مجازات جرایم متعدد به نحوه رعایت این نسبت برمی‌گردد. در آثار علمی به زبان لاتین نیز یا کیفر تعدد جرم به صورت کلی تحت عنوان اشکال مجازات^۱ آمده و به مجازات تعدد جرم، چندان پرداخته نشده است و یا اینکه تمرکز مطالعات انجام گرفته، بر تعدد دانستن یا ندانستن مجموعه جرائم ارتكابی بوده است(۸). در زمینه مجازات، وقتی از «مبانی مجازات» صحبت می‌کنیم، ناچاریم به هدف مجازات اشاره کنیم؛ بنابراین، نوعی شباهت مفهومی بین مبانی و هدف مجازات وجود دارد. با توجه به این موضوع، این مدل بر اساس مدل میزان جسمانی مجازات، مبتنی

همانطور که گفته شد می‌تواند مجازات‌های مختلفی را به تصویر بکشد که یکی از پیش نیازهای تعیین حکم عادلانه است. به طور کلی در انگلستان مجازات‌ها بر اساس ماهیت به سه دسته تقسیم می‌شوند: بعضی از محرومیت‌های حقوق، محدودیت در انجام برخی از امور؛ الزام به انجام بعضی از اعمال. در نظام حقوقی انگلیس همه جرایم دارای حداکثر مجازات قانونی هستند و برخی از جرایم که از نظر قانونگذار حساس هستند دارای حداقل مجازات اجباری هستند. همانطور که اشاره شد، به غیر از جرایم محدود، تنها حداکثر مجازات برای سایر جرایم طبق قوانین جزایی انگلیس مجاز است و قاضی در تعیین حداقل مجازات از اختیار و اختیار قابل توجهی برخوردار است. در منابع اصلی حقوق انگلیس، مجازات‌ها به چهار دسته تقسیم می‌شوند و به نظر نگارنده یکی از آنها حکم قاضی (نهایی) است که در زمره سایر مجازات‌ها قرار می‌گیرد. برای تأیید این نکته می‌توان به نوشته یکی از حقوقدانان انگلیسی اشاره کرد. در گزارش‌های مجازات در انگلستان، آنها به سه دسته از مجازات‌ها اشاره می‌کنند. در ذیل این سه عنوان به نمونه مورد نظر نیز اشاره می‌کنند و در مجموع چهار مورد را ذکر می‌کنند. همچنین از روش ذکر شده برای تبیین انواع مجازات در حقوق انگلیس تحت چهار عنوان کلی حکم براءت، مجازات اجتماع، حبس (حبس) و جزای نقدی پیروی می‌کنیم. انواع مختلف مجازات در سیستم حقوقی انگلیس، این شکل بسیار محبوبی دارد. که قدرت‌های زیادی برای قاضی در انتخاب مجازات مناسب و مناسب ایجاد می‌کرد(۶).

مدل‌های تعیین مجازات تعدد جرم در حقوق ایران

از نظر واکنش نسبت به مرتکبین انواع اعمال مجرمانه و تعیین مجازات آنها، سه مدل مختلف از نظام کیفری را می‌توان اقتباس کرد: میزان مجازات مادی، میزان مجازات اشد و میزان مجازات قضایی. همین طور عمل به تعیین مجازات در بسیاری از جرایم برخلاف نظر برخی قضات فقط غرور نیست و در این مورد نیز مفاهیم مجازات و اصول عدالت کیفری دخیل است. در یک سناریوی چند نقطه‌ای، به طور کلی، همیشه از مدل پنهالی وزنی استفاده می‌شود.

مدل جمع مادی مجازات‌ها

مدل «جمع مادی مجازات‌ها» که به اختصار «جمع مجازات‌ها» هم نامیده می‌شود، مبتنی بر مکتب کلاسیک و عدالت مطلق است و تعدد ماهوی جرایم را در نظر می‌گیرد. در این مدل، مجازات‌های تمام جرایم مرتکب مجرم جمع‌بندی می‌شود و مجموع مجازات‌هایی که برای مجرم اعمال می‌شود. از نظر مکتب عدالت مطلق، باید بین جرم و مجازات برابری وجود داشته باشد. بنابراین ارتکاب بسیاری از جرایم مجازات‌های بسیاری را در پی خواهد

^۱ . Forms of Punishment.

حقوق اسلام حقوق جزای مدرن، اصل مجازات را به مسئولیت اخلاقی نسبت می دهد. بنابراین مدل مجازات ماهوی مبتنی بر مسئولیت عینی در قوانین جزایی جدید جایگاهی ندارد. مبنای تعیین مجازات در مسئولیت روانی وضعیت خطرناک است. بنابراین، نتیجه وضعیت خطرناکی که جرم در آن واقع شده است، مبنای تعیین مجازات نیست. این مبنا باعث می شود که پاسخ قانونگذار به تعیین مجازات برای جرایم مکرر با مبنای مسئولیت متفاوت باشد. به همین ترتیب اگر بر مبنای مسئولیت هدف قرار بگیریم، جرم بیشتر هدف دیده می شود و پاسخ به جرم عینی و در قالب مجازات های سنگین خواهد بود، به این معنا که محور و مبنای اصلی آن است.

مدل مجازات جرم اشد

قاعده ای که در مصداق جرایم سنگین به کار می رود، اصل عدم انباشت مجازات است. در این راستا، این مدل به عنوان «مدل جمع جرائم، عدم جمع مجازات ها» نیز شناخته شده است. در این مورد، تحت تأثیر دیدگاه مکتب حقیقت و مکتب حفاظت مدرن، وقتی فردی مرتکب جنایات متعدد می شود، تنها اشد مجازات در مورد پرونده او اعمال می شود. باید توجه داشت که حبس در مکتب مدرن رئالیسم و دفاع اجتماعی اصولاً مجازات نیست؛ بلکه روشی برای رفتار و اصلاح مجرمان است. در این دیدگاه، زندان مثل کلیسا و معبد است و انسان با فاصله گرفتن از جامعه سعی در اصلاح خود دارد. در این رویکرد، تعداد مجازات های زندان بر اساس تعداد جرایم بی اساس است. زیرا اصلاح کیفری هدف اصلی در تعیین مجازات های زندان است. در حقوق کیفری انگلیس دو مدل اعمال می شود: مدل خلاصه قضایی مجازات و مدل مجازات برای جرایم سنگین. با این حال، مدل مجازات جرم به مدل مجازات نیز معروف است. مجازات مشارکتی برای تعیین مجازات برای جرایم تصادفی یا حادثه ای و همچنین جرایم مشابهی که علیه قربانی انجام شده است استفاده می شود. در شریعت اسلام، هر جرمی مجازات خاص خود را دارد، بنابراین بسیاری از جرایم دارای مجازات های متعدد هستند و مرتکب آن مجازات کامل دارد. قانون مجازات اسلامی نیز از این الگو پیروی می کند و جریمه های سنگین، اموال مادی فراوان و عواقب سنگین برای کمتر از چهار جرم تعیین می کند. طبق موارد قبلی ابتدا هر جرم و مجازاتی که برای آن صادر می شود در حکم صادره مشخص می شود و سپس قاضی در مورد حکم مناسب تصمیم گیری می کند (۱۱).

مبنای مجازات اشد

همانطور که در مدل مجازات اشد ذکر شد، هدف اصلی مجازات، بازپروری جرایم و حفاظت از جامعه بود، این امر در مورد اکثر جرایم نیز صدق می کند. اگر هدف از مجازات فقط قصاص و تعقیب مجرمان باشد، مجازات کلی در صورت ارتکاب جرم زیاد منطقی و اصولی به نظر می رسد، اما اگر هدف نظام کیفری اصلاح مجرم باشد، از مجازات اجتناب می کند. صرف نظر از جرم او، مجازات

بر مسئولیت عینی جرم، آزادی اراده مجرم در ارتکاب جرم و عدالت محض است. به این معنی که وقتی آثار عینی جرایم متعدد، یعنی آسیب و صدمه به افراد و جامعه در نظر گرفته شود، لازم است مجرم برای هر جرم متهم و مجازات شود. از سوی دیگر، آزادی اراده و اختیار مجرم در ارتکاب جرائم متعدد نیز ایجاب می نماید که وی به دلیل ارتکاب هر جرمی، مسئولیت کیفری خاص و مجازات جداگانه ای داشته باشد. در غیر این صورت، پاره ای از جرائم ارتكابی بدون مسئول و بلا مجازات باقی خواهند ماند و این امر با اصول حاکم بر مجازاتها مغایر خواهد بود. بر این اساس، ملاک اصلی مدل جمع مادی مجازات ها، رعایت و پایبندی به اصل تناسب جرم و مجازات است؛ در این مدل، تنبیه واکنشی به پدیده است، نه حالت روانی یا حالت خطرناک مجرم. در آیات قرآنی هم مجازات ذاتاً قبیح و واکنشی در مقابل عمل مجرمانه است: «... وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يَجْزِي إِلَّا مِثْلَهَا...» همچنین در اصول فقه، اصل بر عدم تداخل است و تنها در مواردی که دلیلی بر تداخل وارد شده است، به آن نصّ خاص عمل می شود. بررسی و نقد این مدل در حقوق کیفری مدرن با انتقادات زیر مواجه است: اول، ترکیبی از مجازات ها همیشه ممکن نیست. مثلاً مجازات اعدام و حبس ابد قابل جمع نیستند. بنابراین، مدل میزان مواد مجازات مبتنی بر واقعیت های عینی زندگی در همه موارد کارآمد نیست. در پاسخ به این می توان گفت: این ایراد منحصر به همین مورد است و مصادیق دیگری مانند ترکیب جزای نقدی و حبس، ترکیب حبس ابد، ترکیب شلاق و حبس و... وجود دارد. خوب. یکی دیگر از معایب مهم این است که بازدارندگی و احکام زندان برای زندانیان پس از مدتی عادی می شود، یعنی زندان ها کارکرد طولانی مدت خود را برای زندانیان از دست می دهند (۹). بنابراین، الگوی انباشت مادی مجازات عملاً در درازمدت به دلیل عادت زندانیان به محیط زندان، کارکرد مجازات خود را از دست می دهد. از طرفی، علاوه بر مجرم، باید به نقش مراجع نیز در تعدد جرایم توجه شود؛ چرا که از یک سو ضعف نظام عدالت کیفری در مجازات مجرمان به جای شناسایی آنها بیشتر درگیر جرایم است و از سوی دیگر مجرم قربانی بی کفایتی و بی کفایتی نظام شده است. بنابراین اگر متهم پس از ارتکاب جرم قبلی دستگیر و محاکمه شود، ممکن است به دلیل احساس مجازات و ترس از مجازات مجدد، مرتکب جرم جدیدی نشود. همچنین در دولت های رفاهی، حق اجتماعی شدن شهروندان یکی از مهم ترین حقوق شهروندی است (۱۰). بنابراین متهم در واقع قربانی عدم توجه دولت به این حق است و مسئولیت جرم و جنایت ناشی از آن نباید به طور کامل در نظر گرفته شود. احکام داده شد. در جواب، مسئولیت دولت در تعقیب مجرمان هرگز توجیه معتبری برای تخفیف یا حذف مجازات مجرمان نبوده است. بنابراین، اگرچه دولت در تعقیب متهمان مسئولیت مهمی دارد، اما همین بس که با تمام توان در این زمینه تلاش کرده تا اقدامات شهروندان جامعه را با توجه به این مسئولیت بپذیرد. برخلاف

طولانی مدت و دلایل اجتماعی-روانی که منجر به جرم او شده است، هیچ عواقبی را در پی نخواهد داشت.

نقد و بررسی

آنها از این تصور انتقاد کردند که مجازات سایر جرایم با استفاده از اشد مجازات، تأثیری ندارد. بنابراین در این مثال مجرمان به سمت جرایم ساده سوق داده می شوند، مطمئن هستند که هر چقدر هم که مرتکب جرم شوند، در نهایت با مجازات جرم سنگین تری مواجه خواهند شد. علاوه بر این، اصل تناسب جرم و مجازات در بسیاری از موارد در این مدل نادیده گرفته شده است؛ مثلاً اگر متهمی که حکمش قطعی شده، مرتکب جرم جدیدی شود، مشمول قاعده تکرار جرم می شود و علاوه بر مجازات جرم قبلی، برای ارتکاب جرم جدید نیز محکوم می شود. به مجازاتی حتی شدیدتر از آنچه در قانون مقرر شده است. در صورتی که عین جرم توسط شخصی که به دلیل ارتکاب جرم دیگری تحت تعقیب قرار می گیرد، مرتکب شود، تعدد جرم و مستوجب مجازات غیر تجمعی خواهد بود. به همین ترتیب اگر مجازات جرم جدید کمتر از جرم قبلی باشد بدون مجازات می ماند و اگر بیشتر باشد مجازات جرم اول ساقط می شود. آخرین و مهمترین نکته این است که با اقدامات اصلاحی و اصلاحی نادرست برای پیشگیری از وقوع جرم و جلوگیری از افزایش جرایم، برخی نهادهای حقوقی به الگوی مجازات مبتنی بر شایسته سالاری و عدالت کامل بازگشته اند (۱۲).

مدل جمع قضایی مجازات ها

ایرادات وارد بر دو مدل پیشین، موجب ظهور مدل سومی به نام «جمع قضایی مجازات ها» گردید؛ چراکه در این مدل، قاضی در تعیین مجازات، اختیار بیشتری دارد. قوانین جزایی اسلام نه تنها در مورد چهار جرم یا بیشتر، بلکه در مورد جرایم مختلفی که موجب فساد در جهان می شود، از این الگو پیروی می کند. بی شک نرخ بالای جرم و جنایت یکی از معیارهای آشکارسازی قصد سوء تفاهم های گسترده در موضوع جرایم فساد اداری در سراسر جهان است. بر اساس این مدل، در مورد جرایم متعدد چهار جرم یا بیشتر، برای همه جرایم ارتكابی مجازات یکسانی در نظر گرفته می شود که از مجازات سنگین ترین جرم شدیدتر است. بنابراین، تخلفات متعدد به عنوان عوامل تشدید کننده در این مدل عمل می کند. این مدل مشکل مدل «مجازات جرایم سنگین» را برطرف می کند که پس از ارتکاب اولین جرم سنگین، به مجرم کارت سفید برای ارتکاب جرم کوچکتر بعدی داده می شود. جرایم قبلی تقویت خواهد شد. این در حالی است که در حقوق کیفری انگلیس، تخفیف مجازات های قضایی به معنای تشدید مجازات نیست و قاضی قدرت فراتر از مجازات مقرر در قانون را ندارد.

مبانی جمع قضایی مجازات ها

در مورد مجازات جرایم مختلف دو هدف اصلی وجود دارد: عدالت و اصلاح کیفری. بنابراین برای محکوم شدن به جرایم متعدد باید به دو سوال اساسی پاسخ داد: کدام مبنا و هدف در مجازات بهتر از دیگران است؟ عدالت یا اصلاح جنایی؟ قوانین و مقرراتی که عدالت کیفری و عدالت کیفری را در مجازات اکثر جرایم تضمین می کند کدامند؟ تحلیل نظام حقوقی انگلیس تایید می کند که در مجازات تعداد جرایم از هدف و مبنای عدالت عدول نکرده است و همانطور که توضیح دادیم و در ادامه به آن می پردازیم، تعداد جرایم در حقوق انگلیس برابر است. اما آنچه اهمیت دارد، مقیاس این تشدید است. نظام حقوقی انگلیس قاعده تشدید را به تشخیص قاضی تعیین کرده است. این مهم است زیرا مجازات عادلانه و اصلاح کیفری دو متغیر کیفی هستند تا کمی. قضات به عنوان انسان باید این دو متغیر را در صدور حکم و اجرا در نظر بگیرند. اگرچه اصلاح مجرمین هدف اصلی صدور حکم است، اما به نظر می رسد واگذاری دست قاضی برای تعیین مجازات برخی جرایم با اصل فردی شدن مجازات و هدف از اصلاح مجازات تناسب بیشتری دارد. بنابراین در حقوق کیفری انگلیس مبنای تعیین مجازات تعدد جرم، وضعیت خطرناک مجرم و همچنین عینی بودن رفتار مجرمانه است و هدف از مجازات تنها اصلاح حقوق کیفری نیست (۱۳). بر اساس دکنترین حقوق جزا در انگلستان، تعیین مجازات برای جرایم متعدد یک بحث ریاضی نیست^۱ که با افزایش جرایم مجازات نیز افزایش می یابد، بلکه قاضی باید در مجموع به آن توجه کند. رفتار مجرمانه و بپرسید مناسب ترین مجازات برای اصلاح چنین فردی چیست؟ بنابراین، اصل حاکم بر مجازات تعدد جرم در این نظام حقوقی، اصل کلیت است این اصل در قانون عدالت کیفری ۱۹۹۱ و متعاقباً در بخش ۱۶۶ قسمت ۳ب، قانون عدالت کیفری ۲۰۰۳ بیان شده است. بر اساس اصل کلیت، قضات موظفند بسته به نوع جرم و ماهیت مجرم، احکام کلی را تعیین کنند (۱۴). دو نوع مجازات برای جرایم متعدد وجود دارد: محکومیت همزمان و محکومیت متوالی. مجازات های مدرن برای تعیین مجازات برای جرم ناشی از تصادف یا تصادف و همچنین یک جرم کیفری استفاده می شود (۱۵). همچنین قضات برای جرایمی که ناشی از تصادفات متوالی هستند، جرایم مشابه کافی، و جرایمی که واجد شرایط قوانین کمتر مجازات هستند، احکام متوالی صادر می کنند.^۲ در این مدل جدید، قضات برای هر جرم یک حکم قانونی تعیین می کنند و سپس یک حکم کلی بر اساس مجازات کامل برای تمام جرایم انجام شده تعیین می کنند. بنابراین، در عمل، قضات در تعیین مجازات اکثر جرایم در حقوق انگلیس اختیار قابل توجهی دارند. نکته جالب این است که اصل کلیت ترکیبی از اصل

^۱ رویکرد اخلاق مدار کانتی، اجرای عدالت را در سایه اعمال یک فرمول ریاضی در خصوص مجازات ممکن می داند.

^۲ در مجازات های همزمان، مجازات ها به صورت همزمان اجرا شده و به عبارتی تداخل پیدا می کنند، ولی در مجازات های متوالی، مجازات ها یکی پس از دیگری اجرا شده و در اصطلاح جمع می شوند.

مجازات که ترکیبی از مدل جمع مادی و جمع قضایی کیفرهاست، کرده است. قانونگذار به هنگام مجازات های تعیین شده برای یک جرم خاص، اساساً این فرض را در نظر گرفته است که این جرم توسط یک فرد عادی در شرایط عادی ارتکاب یافته است و بر اساس آن، شدت مجازات را تعیین کرده است. اما در موقعیت ها و شرایط خاصی که در نحوه ارتکاب جرم و مرتکب قابل مشاهده است، شدت جرم متضمن دامنه مسئولیت کیفری و تقصیر مرتکب، یعنی میزان خسارت است. ناشی از جرم کیفری. بیشتر از حالت معمول و عادی که قانونگذار در نظر گرفته یا کمتر خواهد بود. این شرایط و اوضاع و احوال خاص به دلیل تأثیری که در میزان مجازات جرم ارتکابی دارد، با ویژگی های تشدید یا اختصاری مورد توجه قانون کیفری قرار می گیرد و بر میزان مجازات تأثیر می گذارد و مجازات موجب شدت یا تخفیف آن می شود.

شدت عینی جرم یا همان صدمه حاصل از جرم، شدت ذهنی جرم یا همان مجرمیت مرتکب و در نهایت میزان تأثیر مرتکب در وقوع جرم. در واقع شدت هر یک از این سه عامل بر میزان سرزنش پذیری رفتار مؤثر خواهد بود، به شکلی که ترکیبی از این سه عامل نمره و درجه ای خاص از شدت را به هر جرمی می دهد. عوامل تشدید کیفر در راستای بالینی کردن مجازات و مشخصاً اصل تفرید قضایی مجازات ها و اصل تناسب بین جرم و مجازات پیش بینی شده اند. تشدید کیفر همیشه با مجوز قانون است، زیرا در غیر این صورت مغایر با اصل قانونی بودن مجازات ها خواهد بود. در حقیقت یکی از راهکارهای نظام های کیفری در مبارزه با جرایم متعدد و مکرر که ضرر سنگینی برای جامعه دارند، تشدید مجازات می باشند که قاضی را در اجرای مجازات ها مکلف به تبعیت از آن می کند. مقنن در قانون مجازات اسلامی به دنبال تناسب جرم و مجازات مقرر برای جرم است و با تعیین محدوده ی تشدید مجازات به اصل قانونی بودن مجازات ها توجه داشته است. از آنچه گفته شد، معلوم می شود که قانونگذار در پاره ای موارد و متناسب با حالات مجرمین، تشدید مجازات را تجویز نموده است. علی الاصول، چنین روش و برخوردی، مبتنی بر شدت زیان وارده و خطرات حاصله از جرم است که این خود گاهی نمود مادی دارد، مثل جرائم علیه تمامیت جسمانی افراد، و گاهی جنبه معنوی به خود می گیرد، همچون منافیات عفت. در اصطلاح حقوق کیفری، به کیفیات و شرائطی که سبب تشدید مجازات مرتکب می گردد (علل یا عوامل تشدید مجازات) گفته می شود. تعیین کیفر تعدد جرم تابعی از رعایت توازن بین دو هدف عدالت و اصلاح مجرم است. در عین حال، هدف از عدالت، عدالت واقعی و عرفی در برابر عدالت ظاهری و ایدئال است. بدین منظور، چهار مدل در زمینه تعیین کیفر تعدد جرم وجود دارد که نتایج بررسی مدل های مربوطه در نظام حقوقی انگلستان و ایران در بعضی از مصادیق تعدد، تداخل در مرحله تعیین مجازات اتفاق افتاده و برای

تناسب جرم و مجازات و قاعده رحمت است (۱۶). بنابراین مجازات بسیاری از جرایم ابتدا بر اساس عدالت تعیین می شود، سپس می توان ویژگی های شخصیتی مجرم را تعدیل کرد. بنابراین مبنای اعمال مجازات بر تعدد جرایم در حقوق کیفری انگلیس، دو هدف «عدالت» و «اصلاح کیفری» است و مجموعه دادگاه های کیفری تنها الگوی مناسب برای دستیابی به این دو هدف است. از سوی دیگر، مبنای الگوی مجازات دسته جمعی قضایی را باید در عدم امکان جمع بندی چند مجازات جستجو کرد؛ زیرا مجموع مجازات های متعدد در بیشتر موارد ممکن نیست؛ مثلاً حبس موقت را نمی توان با حبس دائم جمع کرد و مجازات اعدام را با حبس ابد هم نمی توان جمع کرد. علاوه بر این، اجرای حبس ابد و آزادی نه تنها بی اثر است، بلکه مجازات اعدام راهی برای سرپیچی از عقل، عدالت و هنجارهای اجتماعی است.

نقد و بررسی

یک ایراد عمده به این مدل این است که مدل مبتنی بر اصلاح مجرم است که تنها با مجازات محقق نمی شود و قضات باید ترکیبی از اقدامات تنبیهی و تربیتی را در نظر بگیرند. این مدل همچنین بر واکنش به جرم تمرکز دارد. علاوه بر این، نقدی بر این مثال می تواند این باشد که به عقیده بسیاری از قربانیان، یک مجازات واحد، حتی بهبود، نمی تواند همه را راضی کند. از آنجایی که یکی از اهداف مجازات، پاکسازی هوشیاری قربانی است و تحقق کامل این هدف با استفاده از یک مجازات تضمین نمی شود. در پاسخ به این انتقاد، بزه دیده شناسی حمایتی به غرامت برای قربانیان مربوط می شود تا مجازات های متعدد برای قربانیان متعدد. بنابراین، قربانیان متعدد ممکن است مجازات را افزایش ندهند.

نتیجه گیری

تدوین مقرراتی در زمینه کیفیات عام و خاص تشدید کیفر در قانون مجازات اسلامی، یکی از جلوه های بارز سیاست تشدید کیفر در حقوق کیفری ایران به شمار می رود. کیفیات خاص که به صورت پراکنده در مواد مختلفی از قانون مورد اشاره قرار گرفته است عبارت از اسباب و عواملی است که در جرایم خاصی موجب تشدید کیفر می شود. ولی کیفیات عام به جرایم معینی اختصاص نداشته بلکه در هر جرمی که مصداق پیدا کند موجب تشدید کیفر می گردد و به دو قسم تعدد جرم که مقررات آن در فصل پنجم، و تکرار جرم که مقررات آن در فصل ششم مورد اشاره قرار گرفته است، تقسیم می گردد. این کیفیات تشدید، از سوی مقنن پیش بینی شده و سبب بالا رفتن کیفر، در راستای اصل فردی سازی می شود. منتها در این مسیر، مقنن باید به گونه ای عمل نماید که در کنار این اصل، اصول دیگر حاکم بر حقوق جزا نیز رعایت گردیده و قانونی شفاف و مورد تأیید تصویب گردد. نظام حقوقی انگلستان، در تلاش جهت ایجاد تعادل بین دو هدف عدالت و اصلاح مجرم، به دنبال ارائه الگویی در جمع نسبی

honour of Andrew Ashworth: Oxford University Press; 2012.

15. Hall DE. Criminal law and procedure: Cengage Learning; 2022.

16. Fox RG, Freiberg A. Sentencing: State and federal law in Victoria: Oxford University Press; 1999.

نمونه، جرم تعزیری اگر از جنس جرم حدی باشد، فاقد مجازات است.

Reference

1. Mirsadeghi H. Dictionary of Islamic Law. Tehran: Khorsandi; 2015.
2. Pradel J. La Criminalite Financiere: Notions et Principales Manifestations. Int'l Annals Criminology. 2001;39:47.
3. Beccaria C. Dei delitti e delle pene. Dei delitti e delle pene. 2009:100-150.
4. Ashuri M. Criminal Procedure Code. Tehran: SAMT; 2013.
5. Freckelton I. Judicial attitudes toward scientific evidence: The antipodean experience. UC Davis L Rev. 1996;30:1137.
6. Mehra N. Juvenile and juvenile criminal justice system in England and Wales. Legal Research Quarterly. 2007;10(46):75-98.
7. Ardabili MA. General Criminal Law. Tehran: Mizan; 2014.
8. Chemerinsky JM. Counting offenses. Duke Law Journal. 2009:709-46.
9. Ashoori M, Sabooripour M. A Comparison Between the Effect of Severity and Certainty of Imprisonment on its deterrent function. Criminal law and Criminology Studies. 2015;2(1):1-17.
10. Siegel LJ. Criminology: Theories, patterns, and typologies: Cengage Learning; 2015.
11. Sanei P. General Criminal Law. Tehran: Ganj; 1993.
12. Safari A. Penal Science. Tehran: Jangal; 2016.
13. Thomas DA, Radzinowicz L. Principles of sentencing: the sentencing policy of the Court of Appeal Criminal Division: Heinemann London; 1970.
14. Ashworth A. Principles and values in criminal law and criminal justice: Essays in